

К. В. Клименко

кандидат економічних наук, завідувач відділу бюджетної системи НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, klymenko_kateryna@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8295-1333>

М. В. Савостьяненко

старший науковий співробітник відділу бюджетної системи НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, savomax@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6712-5831>

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ НАСЛІДКІВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ТА ПРІОРИТЕТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. *Вступ.* Існує потреба в дослідженні наявних підходів до оцінки наслідків повномасштабної російської агресії, окремих аспектів втрат економічного потенціалу України, планів повоєнного відновлення та реконструкції, як національних, так і за участю міжнародних партнерів.

Проблематика. Серед тяжких наслідків російсько-українського воєнного конфлікту – істотні пошкодження та руйнування об'єктів інфраструктури, скорочення або від'ємні значення темпів економічного розвитку, що призводить до загострення соціальних проблем, посилення фінансових ризиків і загроз. Їх урахування в сучасних реаліях ставить питання про необхідність законодавчого запровадження надійних диверсифікованих джерел фінансового забезпечення повоєнного відновлення в Україні.

Мета – характеристика підходів до оцінки наслідків повномасштабної російської агресії та пріоритетів фінансового забезпечення повоєнного відновлення в Україні, зокрема визначення ключових напрямів, завдань, очікуваних результатів залучення міжнародної фінансової допомоги та перспектив подальшого співробітництва відповідно до державних програмних документів.

Методи. Використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу, синтезу, групування, опису, порівняння, теоретичного узагальнення й абстрактно-логічний.

Результати. Проведено аналіз одного з найбільших джерел оцінювання фізичних збитків, завданих Україні російською агресією, що реалізується на підставі звітів проекту "Росія заплатить" KSE Institute за підтримки міжнародних партнерів. Виявлено, що такі оцінки фокусуються на прямих втратах фізичної інфраструктури внаслідок війни та фінансовій вартості цих втрат, без урахування загальних втрат для національної економіки. Проаналізовано перший незалежний та об'єктивний звіт про втрати України від війни та потреби у відновленні станом на 1 червня 2022 р., підготовлений Урядом спільно зі Світовим банком, Європейською комісією (RDNA). Досліджено ключові законодавчі ініціативи та новосформовані нормативно-правові засади організації аудиту збитків, відшкодування втрат внаслідок повномасштабного вторгнення, фінансування відновлення і повоєнної реконструкції, а також основні ініціативи в контексті посилення захисту критичної інфраструктури. Проаналізовано нові та наявні джерела фінансування повоєнного відновлення, у т. ч. ключові програми Світового банку, Європейського інвестиційного банку, розпочаті до повномасштабного вторгнення, але швидко адаптовані до нинішньої ситуації з метою якнайшвидшого продовження фінансування.

Висновки. Здатність України ефективно функціонувати в рамках міжнародного фінансового співробітництва та виконувати відповідні зобов'язання, а також забезпечити швидке повоєнне відновлення економічного, інфраструктурного, гуманітарного потенціалу може бути гарантована лише за допомогою співпраці з міжнародними партнерами. Посилення захисту критичної інфраструктури має стати однією зі складових базису, котрий забезпечить розбудову прозорого державного управління, що сприятиме подоланню викликів і загроз, які постали перед Україною, довгостроковому зростанню економіки, економічній безпеці загалом, а також уможливить інтеграцію в європейський економічний простір.

Ключові слова: воєнний стан, економічний потенціал, план відновлення, план реконструкції, міжнародні фінансові організації, міжнародні партнери, Група Світового банку, Програма з відновлення України, захист критичної інфраструктури, підходи до методик оцінки збитків, реєстр збитків об'єктів.

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 48.

Kateryna Klymenko

Ph. D. (Economics), SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, klymenko_kateryna@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8295-1333>

Maksym Savostianenko

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, savomax@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6712-5831>

APPROACHES TO ASSESSING THE CONSEQUENCES OF RUSSIAN MILITARY AGGRESSION AND PRIORITIES FOR FINANCIAL SECURITY OF POST-WAR RECONSTRUCTION IN UKRAINE

Abstract. Introduction. The authors have examined existing approaches to assessing the consequences of Russian military aggression, certain aspects of the loss of Ukraine's economic potential, and plans for the post-war recovery and reconstruction, both national and with the participation of international partners.

Problem Statement. Significant damage and destruction of infrastructure facilities are among serious consequences of the Russian-Ukrainian military conflict including significant reductions or negative values of the economic development pace, which leads to the aggravation of social problems and increased financial risks and threats. The question of the need for legislative introduction of reliable diversified sources of financial support for the post-war recovery in Ukraine, taking into account all consequences of the military conflict in modern realities, is on the agenda.

Purpose. To study approaches to assessing the consequences of Russian military aggression and the priorities of financial support for post-war reconstruction in Ukraine, in particular, the determination of key areas, tasks, expected results of attracting international financial aid and prospects for further cooperation in accordance with state program documents.

Methods. General scientific and special methods are used: analysis, synthesis, grouping, description, comparison, theoretical generalization and abstract-logical.

Results. The analysis of one of the largest sources of assessment of the physical damage caused by Russian aggression against Ukraine, which is implemented on the basis of the reports of the "Russia will pay" project of the KSE Institute with the support of international partners, was carried out. It was found that these estimates are focused on the direct losses of the physical infrastructure of Ukraine as a result of the war and the assessment of the financial value of these losses, without estimating total losses for the economy of Ukraine. The first independent and objective report on Ukraine's losses from the war and the need for reconstruction as of June 1, 2022, prepared by the Government of Ukraine together with the World Bank, the European Commission (RDNA), was analyzed. The key legislative initiatives and the newly formed regulatory and legal principles for the organization of damage audits, compensation for losses due to the full-

scale invasion of Ukraine and financing of recovery and post-war reconstruction were studied, as well as the main initiatives in the context of strengthening the protection of critical infrastructure. New and existing sources of financing for post-war reconstruction were analyzed, including key programs of the World Bank, the European Investment Bank, started before the full-scale invasion of Russia, but quickly adapted to the current situation in order to continue funding as soon as possible.

Conclusions. The ability of Ukraine to function effectively within the framework of international financial cooperation and to fulfill the relevant obligations, as well as to ensure the rapid post-war recovery of economic, infrastructural, and humanitarian potential, can only be guaranteed through cooperation with international partners. Strengthening the protection of critical infrastructure should become one of the components of the basis that will ensure the development of transparent public administration, which will contribute to overcoming the challenges and threats facing Ukraine, long-term economic growth, economic security in general, and also enable integration into the European economic space.

Keywords: martial law, economic potential, recovery plan, reconstruction plan, international financial organizations, international partners, World Bank Group, Ukraine Recovery Program, protection of critical infrastructure, approaches to damage assessment methods, damage register objects.

JEL classification: F52, H54, H56.

Вступ. Наразі, до початку широкомасштабної реконструкції та повоєнного відновлення України, на всіх рівнях реалізується широкий підготовчий етап. Масштаби необхідних інвестицій як людського, інтелектуального, так і фінансового капіталу будуть безпрецедентними для нашої держави з часів закінчення Другої світової війни і на сьогодні підлягають лише дуже приблизному обрахунку, з огляду на воєнні дії, що тривають.

Очевидно, реалізація такого проєкту на етапі підготовки потребуватиме на початку проведення найширшого аудиту з метою детальної оцінки втрат на всіх рівнях усіх типів активів, які вимагають відновлення і реконструкції. Також серед першочергових кроків – визначення й забезпечення джерел стабільного довгострокового фінансування, з урахуванням як допомоги міжнародних партнерів, власних, позикових ресурсів, так і вилучених активів країни-агресора.

Водночас для належної організації зазначених процесів слід сформулювати і запровадити відповідне законодавче й нормативно-правове забезпечення, котре потребує якісного наукового супроводження, зважаючи на те, що таке забезпечення в Україні утворюється вперше від моменту здобуття незалежності.

Аналіз досліджень і постановка проблеми. Через специфічний характер окресленої проблематики та її вплив на геополітичні процеси в регіоні та світі основні заходи програми майбутнього відновлення і реконструкції повинні мати не лише фінансово-економічне, а й наукове обґрунтування. У сучасній науковій літературі практично не відображено дослідження, які б торкалися схожої проблематики в подібних умовах.

Питання, пов'язані з дослідженням оцінки стану економіки під час дії воєнного стану в Україні, функціонування державних фінансів та наслідків збройного конфлікту, можливих шляхів відновлення, відображені у працях

таких учених, як В. М. Геєць, Т. І. Єфименко, Р. Л. Балакін, В. В. Близнюк, Т. П. Богдан, Г. П. Бортніков, В. А. Валігура, В. В. Венгер, Н. Г. Гахович, Д. М. Гладких, А. І. Даниленко, Л. В. Дейнеко, Ю. Б. Іванов, В. В. Карпова, А. І. Крисоватий, В. П. Кудряшов, О. М. Кушніренко, І. О. Луніна, О. О. Любіч, О. І. Никифоров, Ю. Д. Радіонов, О. О. Циплицька, Н. М. Шелудько, С. Є. Шишков та ін. [1–13].

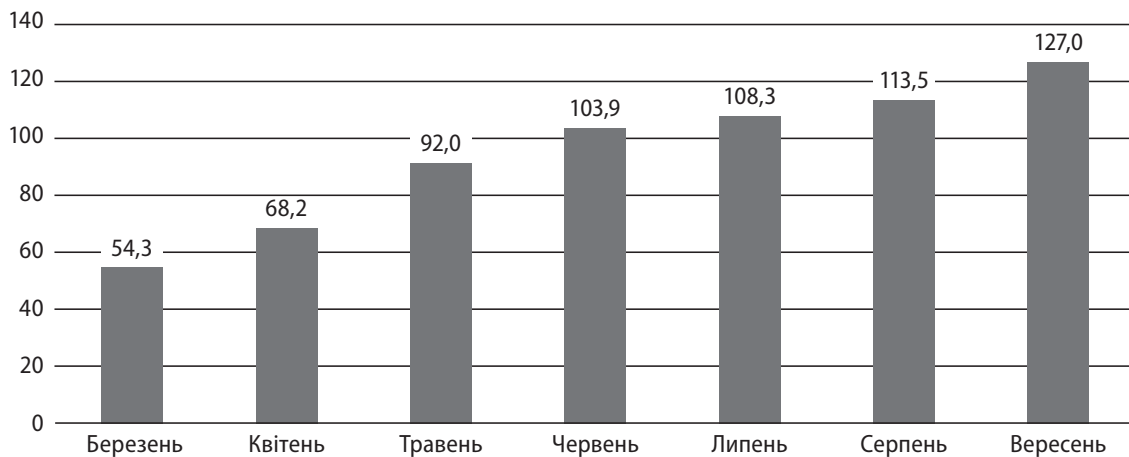
Мета статті – характеристика підходів до оцінки наслідків повномасштабної російської агресії та пріоритетів фінансового забезпечення повоєнного відновлення в Україні, зокрема визначення ключових напрямів, завдань, очікуваних результатів залучення міжнародної фінансової допомоги та перспектив подальшого співробітництва відповідно до державних програмних документів.

Методи дослідження. Використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу, синтезу, групування, опису, порівняння, теоретичного узагальнення й абстрактно-логічний.

Результати дослідження. На всій території нашої держави Указом Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” запроваджено воєнний стан. Указ затверджено Верховною Радою України. Таке рішення на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони відповідно до національного законодавства ухвалено у зв’язку з початком повномасштабної російської агресії [14].

Одним із головних джерел оцінки наслідків останньої на сьогодні є дані детального звіту проекту “Росія заплатить” KSE Institute, що регулярно оновлюється. Він охоплює дані про збитки вітчизняної економіки через пошкодження й руйнування фізичних активів (damages) унаслідок нападу РФ. Звіт охоплює період із 24 лютого 2022 р. Станом на вересень загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі України становила понад 127 млрд дол. США (за вартістю заміщення) (рисунок).

Оцінку прямих фізичних пошкоджень здійснено в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни аналітичною командою Київської школи економіки спільно з Мінрегіонрозвитку, Мінінфраструктури, Міністерством охорони здоров’я, за координації Мінреінтеграції та у співпраці з іншими профільними міністерствами й Національним банком [16]. Аналіз завданих збитків здійснюється аналітиками KSE Institute та волонтерами із партнерських організацій: Центру економічної стратегії, Dragon Capital, Антикорупційного штабу, Інституту аналітики та адвокації, Трансперенсі Інтернешнл Україна, Прозорро.Продажі, Prozorro, Української ради торговельних центрів, CoST Ukraine, Вкурсі Агро, TVIS Ukraine та Асоціація ритейлерів України. Підготовка цієї оцінки повністю фінансується урядом Великобританії (UK Aid). Цей аналіз також став можливим завдяки підтримці Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Однак оцінка та її результати не обов’язково відображають погляди британського уряду, уряду Сполучених Штатів, а також USAID [17].

Рисунк. Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, млрд дол. США

Побудовано за: Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 / KSE Institute. 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf.

Обрахунок збитків, презентованих у звіті, здійснювався відповідно до методології Світового банку та в тісній співпраці з його профільною командою, з урахуванням значної кількості мікроданих, котрі збираються органами влади, місцевими військово-цивільними адміністраціями. Методологія оцінки, використовуваної у проєкті “Росія заплатить”, ґрунтується на досвіді Світового банку щодо аналізу втрат у Сирії та Іраку, а також рекомендаціях провідної української інвестиційної компанії Dragon Capital. У звіті представлено детальні розрахунки за кожним із секторів – соціальний, продуктивний сектори, інфраструктура, екологія, розмінування, а також перелік та оцінка найбільш уражених промислових активів і регіональний розподіл за кількістю зруйнованих об’єктів.

Проєкт фокусується на оцінці пошкоджень (damages) за методологією Світового банку – втрат фізичної інфраструктури внаслідок війни (руйнування будинків, комунальної, дорожньої, залізничної інфраструктури, освітніх та медичних закладів тощо) й обрахунку фінансової вартості цих втрат.

У рамках проєкту наразі не здійснюється оцінка втрат (losses) згідно з методологією Світового банку – загальних втрат економіки, котрі охоплюють не лише прямі втрати інфраструктури, а й “побічні”, яких економіка зазнала внаслідок війни (закриття значної кількості підприємств; втрати сотнями тисяч людей домівок і роботи; припинення будь-яких інвестицій; скорочення споживчого попиту громадян і т. ін.). Великі об’єкти (аеропорти, підприємства, кораблі тощо) оцінюються індивідуально на підставі фінансових звітів або інших доступних даних. Для ідентифікованих підприємств взято вартість основних засобів на початок 2021 р. В оцінці активів підприємств не враховуються знос, а також додані незавершені інвестиції та запаси; об’єкти середнього розміру, кількість яких можна підрахувати (школи, лікарні, магазини, культурні об’єкти тощо), оцінюються за середньою вар-

тістю одиниці (за фінансовими звітами, тендерами Prozorro тощо). Масові об'єкти (нерухомість, транспортні засоби, активи малого бізнесу) й мережі (автомобільні шляхи та залізниці, електро- і газорозподіл, телекомунікації) оцінюються непрямими методами, поєднанням відповідної регіональної статистики та частки збитків для окремих областей чи міст.

Щодо об'єктів, публічної інформації про пошкодження котрих недостатньо (об'єкти інфраструктури, мости, залізничні вокзали, школи), у розрахунок беруться дані профільних органів влади (Міністерства інфраструктури, Міністерства освіти і науки тощо); паралельно здійснюється альтернативна оцінка втрат за непрямими методами.

За відсутності інформації на теперішньому етапі оцінка включає лише втрати від знищення/руйнування будівель, без урахування вартості обладнання (зокрема йдеться про лікарні, наукові установи, пошкоджені транспортні засоби тощо). Такі оцінки поступово додаватимуться на наступних етапах [18].

Найбільша частка у загальному обсязі збитків належить житловому фонду – 39,7 %, або 50,5 млрд дол. США (таблиця). Порівняно з початком червня 2022 р. ця сума зросла на 11,2 млрд дол. США. За останніми даними загалом пошкоджено та зруйновано 135,8 тис. приватних та багатоквартирних будинків, з яких 119,9 тис. – приватних (індивідуальних); 15,6 тис. – багатоквартирних будинків; 0,2 тис. – гуртожитків. Проти початку червня 2022 р. кількість пошкоджених будинків зросла на 15 тис. Загальна площа пошкоджених або зруйнованих об'єктів становить 74,1 млн кв. м, або 7,3 % загальної площі житлового фонду країни.

На другому місці за обсягом збитків сфера інфраструктури – 27,7 %, або 35,3 млрд дол. США, з яких 26,6 млрд – унаслідок прямого руйнування доріг та 4,3 млрд – збитки залізниці. За червень – серпень 2022 р. збитки, завдані залізничній інфраструктурі, зросли на 1,7 млрд дол. США.

Втрати активів бізнесу становлять щонайменше 9,9 млрд дол. США і продовжують зростати. Це третя за величиною стаття збитків інфраструктури. У розрізі галузей найбільше постраждала металургія. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 412 підприємств, з яких 64 – великі та середні. Очікується, що це число може бути вищим, оскільки наразі немає повної інформації про стан українських підприємств, розташованих на тимчасово окупованих територіях.

Збитки, завдані освітній інфраструктурі України, експерти оцінюють у 6,95 млрд дол. США. Порівняно з початком червня збитки закладів освіти збільшились на 2,2 млрд дол. США – як через зростання кількості пошкоджених та зруйнованих об'єктів, так і у зв'язку з розширенням переліку об'єктів освітньої інфраструктури, збитки котрих оцінюються в рамках проекту. Внаслідок бойових дій зруйновано вже щонайменше 810 та пошкоджено 1639 об'єктів освітньої інфраструктури. Найбільшу кількість зруйнованих освітніх закладів зафіксовано в Донецькій, Харківській, Луганській та Київській областях.

Таблиця. Загальна оцінка прямих втрат інфраструктури у грошовому вимірі станом на 1 вересня 2022 р.

Тип майна	Оцінка прямих втрат, млрд дол. США	Частка прямих втрат за типом майна, % загальної суми
Житлові будівлі	50,5	39,7
Інфраструктура	35,3	27,8
Активи підприємств, промисловість	9,9	7,8
Агропромисловий комплекс та земельні ресурси	6,6	5,2
Соціальна сфера	0,2	0,1
Транспортні засоби	2,7	2,1
Освіта	7,0	5,5
Торгівля	2,4	1,9
Енергетика	3,6	2,8
Охорона здоров'я	1,6	1,3
Житлово-комунальне господарство	2,3	1,8
Культура, туризм, спорт	2,0	1,6
Адміністративні будівлі	0,8	0,7
Цифрова інфраструктура	0,6	0,4
Фінансовий сектор	0,1	0,1
Екологія	1,5	1,2
Всього	127,0	100

Джерело: Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 / KSE Institute. 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf.

Станом на вересень 2022 р. з початку війни пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 616 адміністративних будівель, 978 медичних закладів, з яких 24 приватні заклади охорони здоров'я, 1270 шкіл, 786 дитсадків, 775 об'єктів культури, 80 релігійних споруд, 149 закладів туризму та 153 спортивні об'єкти, 2910 торговельних точок, 19 аеропортів і цивільних аеродромів, 110 залізничних вокзалів та станцій, 315 мостів і мостових переходів державного, місцевого або комунального значення, 10 ТЕЦ, 322 котельні.

Світовий банк, Європейська комісія та Уряд України 9 вересня 2022 р. у співпраці з партнерами презентували спільний звіт із незалежною оцінкою потреб на відбудову та відновлення України у розмірі 349 млрд дол. США ("Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення", Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment – RDNA). Це перший підтверджений незалежний та об'єктивний звіт про втрати України від війни та потреби у відновленні. Критичні потреби на короткостроковий період (до 36 міс.)

– 104,5 млрд дол. США. Уряд підготував програму невідкладного відновлення, для виконання якої необхідно 3,4 млрд дол. США. Оцінка наслідків війни охоплює період із 24 лютого по 1 червня 2022 р. Найбільші збитки від пошкоджень – у житловому, транспортному, торговельному та промисловому секторах. Максимальних руйнувань зазнали Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Чернігівська й Харківська області. Очікується, що в найближчі місяці ця цифра зросте, оскільки війна триває. У звіті йдеться, що порушення економічних потоків та втрат виробництва, а також додаткові витрати, пов'язані з війною, оцінено в 252 млрд дол. США. Результати, наведені у звіті RDNA щодо пошкоджень, збитків і потреб, є попередніми.

За спільною оцінкою Уряду України, Єврокомісії та Світового банку, майже третина цих коштів потрібна в наступні півтора – три роки. Розглянемо топ-10 напрямів, котрі, на думку авторів звіту, вимагають найбільших обсягів інвестицій у відновлення [19].

Транспорт. Для відбудови потрібно 73,8 млрд дол. США, з яких 8,9 млрд – терміново. Завдана шкода становить 29,9 млрд дол. США. Пошкоджено або знищено 8699 км національних та 7619 км обласних і сільських доріг, 3,5 млн кв. м мостів, 1119 км залізничних шляхів, 93 залізничні станції, 63 072 кв. м залізничних мостів, 392 843 приватних автомобілів, 16 аеропортів та 850 одиниць міського громадського транспорту.

Розмінування. Витрати перевищать 73,2 млрд дол. США. У нагальній перспективі потрібно 11 млрд дол. США на обладнання та навчання, обстеження й розмінування. Зусилля з очищення території України, можливо, з огляду на досвід інших країн, доведеться реалізовувати протягом десятиліть. Витрати для видалення якірних і плавучих мін у Чорному морі не підраховувалися. За оцінками Державної служби з надзвичайних ситуацій та Міністерства внутрішніх справ, 13 % території України можуть бути забруднені.

Житло. Потреби на відбудову – 69 млрд дол. США, у т. ч. невідкладні – 33,1 млрд дол. США для забезпечення тимчасовим житлом переселенців, підготовки до зими, ремонту частково пошкоджених житлових будинків. Сума завданої шкоди – 39,2 млрд дол. США. Пошкоджено близько 817 тис. житлових будинків, 38 % з яких – без можливості відновлення. Найсильніше постраждали багатоквартирні будинки. 82 % шкоди – у житловому фонді Донецької, Луганської, Харківської та Київської областей.

Торгівля та промисловість. Потреби на відновлення – 20,8 млрд дол. США, з них 6,6 млрд потрібні терміново від державних і приватних суб'єктів. Це один із найбільш постраждалих від війни секторів через зруйновані металургійні заводи в Донецькій області (майже 10 % загальних пошкоджень), пошкоджені та зруйновані 2,9 тис. роздрібних магазинів, торгових центрів тощо. Сукупні збитки – 47,5 млрд дол. США. Понад 80 % потреб – на відбудову й модернізацію будівель, обладнання та товарно-матеріальні запаси. Половина потреб припадає на Донецьку область.

Соціальний захист. Потреби сфери – 20,6 млрд дол. США. Більшість – на поточні витрати на соціальні виплати та послуги вразливим верствам населення. Значні кошти потрібні для відновлення робочих місць та повернення втраченої робочої сили. Збитки у сфері на 50,6 млрд дол. США пов'язані з втратою робочих місць і доходів домогосподарств, зростанням рівня бідності та збільшенням видатків на програми соціальної допомоги.

Агросектор. Потреби держсектору на відбудову – 18,7 млрд дол. США. Приватні фермери повинні будуть інвестувати значно більше власних ресурсів протягом наступних років. До переліку найактуальніших інвестицій на 10 млрд дол. США входять відновлення пошкоджених активів, діяльності державних установ, допомога для відновлення виробництва через надання ліквідності. Сукупний обсяг збитків – 28,3 млрд дол. США. Шкода включає знищення техніки й обладнання, складів, худоби та багаторічних культур, викрадення ресурсів і продукції, потребу в рекультивациі сільськогосподарських угідь.

Охорона здоров'я. Потреби на відновлення в 15,1 млрд дол. США охоплюють вартість будівництва нової інфраструктури з використанням принципу “краще, ніж було”, негайної відбудови частково пошкоджених об'єктів, розширення послуг із реабілітації та психічного здоров'я в Україні. Оцінка потреб неповна, і 1,2 млрд дол. США необхідні терміново. Орієнтовні збитки в 6,4 млрд дол. США містять витрати на розчищення завалів і знесення зруйнованих об'єктів, втрату доходів приватних надавачів послуг, втрати від фінансування закладів, додаткові втрати здоров'я населення.

Енергетика. Потреби для відбудови в держсекторі – 10,4 млрд дол. США, з яких 7,3 млрд – нагальні. Сюди входять потреба в усуненні розривів ліквідності в “Укренерго” в розмірі 2,6 млрд дол. США та кошти “Нафтогазу України” на закупівлю газу на опалювальний сезон на 5 млрд дол. США за середньою закупівельною ціною в 1 тис. дол. за 1 тис. куб. м. Збитки оцінюються в 11,7 млрд дол. США. Це шкода галузям енергетики (1,4 млрд дол. США), централізованого тепlopостачання (0,7 млрд), газопостачання (0,5 млрд), пального для транспорту (0,4 млрд), вуглевидобування (0,11 млрд дол. США).

Освіта. Потреби – понад 9,2 млрд дол. США, з яких термінові – 2,8 млрд дол. США. Ці потреби охоплюють відбудову відповідно до нових стандартів безпеки, надання проміжних і довгострокових освітніх послуг. Сектор зазнав шкоди на 3,4 млрд дол. США. Постраждали 1885 освітніх закладів, 178 з яких – зруйновано. Найбільших втрат зазнали установи на сході країни – у Харківській, Донецькій та Луганській областях. Це вплинуло на майже 1 млн учнів та студентів у цих регіонах.

Фінансовий сектор та банки. Потреби для відбудови – 8 млрд дол. США, з яких 6,4 млрд – нагальні. Це насамперед резерви на покриття кредитних збитків та витрати на відновлення інфраструктури. Потенційні збитки банків – 8,1 млрд дол. США, дані щодо небанківських фінансових установ обмежені. Знадобиться багато місяців, аби справжній масштаб шкоди, завданої сектору, став повністю очевидним або підлягав кількісному вимірюванню.

Після російських ударів по енергетичній інфраструктурі України вже очевидно, що вартість відновлення перевищить раніше прогнозовані суми. Таку заяву зробив президент Світового банку Д. Малпасс, підкресливши при цьому, що прогнозовані витрати в розмірі 349 млрд дол. значно зростуть. Світовий банк виділив Україні 18 млрд дол. США, більша частина яких надійшла зі США та Європи [20].

На думку віце-президента Світового банку А. Б'єрде, на повоєнне відновлення України необхідно щонайменше 500–600 млрд євро. Для відбудови держави потрібен обґрунтований стратегічний план на кшталт Плану Маршалла, і це має бути "поєднання державних та приватних коштів". Так, на початку осені 2022 р. Світовий банк прогнозував падіння ВВП України цього року на 35 %, проте після атак, спрямованих на цивільну інфраструктуру, показники змінилися, вектор цього прогнозу орієнтований ближче до 40 % [21].

Потреби у фінансуванні інноваційного відновлення є значно більшими. Одним із прикладів оцінювання його вартості є План відновлення України (Recovery Plan), представлений на конференції в Лугано в липні цього року, вартістю 750 млрд дол. США, котрий розрахований на 10 повоєнних років. Як було оголошено на конференції, наша держава сподівається, що дві третини фінансування забезпечать партнери. У довгостроковій перспективі кошти можуть бути відшкодовані донорам та кредиторам за рахунок репарацій з країни-агресора.

Також зауважимо, що Президент України акцентував увагу на тому, що на відновлення України потрібно понад 1 трлн дол. США і буде створено спеціальну систему шефства, яка дасть змогу провідним країнам і компаніям допомогти у відбудові регіонів, міст, галузей і підприємств. Зацікавленість у шефстві вже висловили Франція, Великобританія, Німеччина, Сполучені Штати, Японія, Канада та ще 16 країн [22].

Очевидним є той факт, що наразі важко визначити конкретні часові лаги, терміни, загальні обсяги витрат ресурсів, масштаби відбудови, повоєнної реконструкції та модернізації, навіть без урахування таких складових, як втрата економічних міжгалузевих зв'язків, логістичних маршрутів, інвестиційного потенціалу, не проводячи більш-менш адекватні оцінки завданих збитків за всіма можливими напрямками. Здійснення масштабного повоєнного аудиту втрат стане ще складнішим з огляду на фактичну відсутність такої практики оцінок в Україні в умовах ведення сучасного типу війни.

Хоча попередні оцінки, опосередковані підрахунки збитків та локальні відновлювальні роботи вже ведуться від самого початку повномасштабної агресії, а законодавчі основи продовжують закладатись, можна стверджувати, що для системної організації цих процесів у повоєнній перспективі має бути сформоване цілісне законодавче та нормативно-правове поле, котре потребує відповідного наукового супроводження. Тому варто розглядати дві моделі повоєнного відновлення України. Перша – компенсаційне відновлення, тобто відшкодування коштів власникам знищеного/пошкоджено-

го майна. Друга модель – інноваційне відновлення, що передбачає розбудову принципово іншої економіки на сучасних технологічних засадах. Вона потребуватиме набагато більших коштів [23].

Уряд нині вже активно працює над тим, аби процес відновлення інфраструктури розпочався якнайшвидше.

Постановою Кабінету Міністрів України “Деякі питання фінансування робіт з відновлення зруйнованого майна та інфраструктури” від 29.07.2022 № 879 затверджено Порядок використання коштів із рахунку “Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури” (далі – Порядок). Він визначає механізм здійснення видатків та використання коштів із цього рахунку, відкритого Мінінфраструктури в Національному банку для зарахування внесків від фізичних та юридичних осіб приватного права і/або публічного права в національній та іноземній валюті для відновлення зруйнованого майна й інфраструктури, шкода та збитки яким завдані бойовими діями, терористичними актами, диверсіями, спричиненими російською повномасштабною агресією.

Відповідно до Порядку термін “зруйноване майно та інфраструктура” охоплює об’єкти нерухомого майна, які належать фізичним і юридичним особам усіх форм власності, й об’єкти інфраструктури, зруйновані (пошкоджені/знищені) внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією рф проти України. Відновлення зруйнованого майна та інфраструктури охоплює:

- розроблення проектної документації та проведення її експертизи в установленому законодавством порядку;
- придбання об’єктів нерухомості на заміну знищених;
- будівництво, поточний ремонт об’єктів нерухомості [24].

Порядок визначає: алгоритм дій (механізм) використання коштів із рахунку Фонду; покроковий підхід до подання заявниками звернення; процес розгляду звернень та підготовки пропозицій щодо розподілу коштів Фонду; напрями використання коштів Фонду та їх одержувачів; механізм фінансування об’єктів зруйнованого майна й інфраструктури [25]. Згідно з п. 8 Порядку, Кабінет Міністрів України затвердив склад Міжвідомчої комісії з розгляду звернень та підготовки пропозицій щодо розподілу коштів Фонду за об’єктами, котрі підлягають відновленню [26].

На сьогодні напрацьовано низку законодавчих актів, розроблених Мінрегіоном, які сприятимуть якнайшвидшому виконанню таких робіт. Слід зазначити, що планується активно продовжувати реалізацію проекту “Угода мерів – Схід”, котрий є багаторічним надійним партнером Мінрегіону в упровадженні реформ, зокрема у сфері енергоефективності будівель. У складний воєнний час цей проект допомагає громадам у задоволенні їхніх першочергових гуманітарних потреб, організації відновлення інфраструктури, громадських та житлових будівель [27].

Загалом Урядом планується, що відбудова країни відбуватиметься у три етапи. Перший передбачає миттєву відбудову там, де тепер це вже можливо.

Ідеться про незруйновані будинки, у котрих можна відремонтувати дахи, поставити вікна. Другий етап відбудеться негайно після завершення бойових дій (електропостачання, водовідведення, зведення понтонних мостів). На третьому етапі має здійснюватися відновлення країни за параметрами і стандартами ЄС. Для другого етапу виділятимуться бюджетні кошти. Крім того, очікується фінансова допомога від партнерів та міжнародних фінансових гуманітарних благодійних організацій [28].

З резервного фонду державного бюджету на відбудову визволених від російських військ територій виділено майже 1,5 млрд грн. Ідеться про Житомирську, Київську, Сумську, Харківську та Чернігівську області [27]. Наприклад, наразі з виділених Сумщині 250 млн грн із резервного фонду 150 млн вже надійшли в регіон. Органами місцевого самоврядування Сумської області було проведено велику роботу щодо фіксування й актування руйнувань, котрі є на території громад. Так, 70 млн грн буде спрямовано на критичну інфраструктуру, за яку відповідає обласний Департамент капітального будівництва. За ним закріплено пошкоджені соціальні установи, заклади охорони здоров'я, культури, багатоквартирні будинки, гуртожитки, адміністративні будівлі. Ще 70 млн грн буде профінансовано через обласний Департамент житлово-комунального господарства і надійде на критичну інфраструктуру, зокрема ремонт зовнішніх і внутрішніх інженерних мереж та систем (теплопостачання, газопостачання, водопостачання, водовідведення, опалення, електричні мережі); демонтаж, розбирання зруйнованих конструкцій; прибирання вулиць та прибудинкових територій тощо. За обласним Департаментом освіти і науки закріплено 60 млн грн. Це відновлення освітніх закладів, у т. ч. конструкцій дахів і фасадів, дверей, вікон, які зазнали руйнувань чи були пошкоджені ворожими діями. Ще 50 млн грн через обласний Департамент інфраструктури буде спрямовано на проведення аварійного ремонту доріг, насамперед шляхів, пошкоджених ворожою бронетехнікою, яка фактично знищила дорожнє покриття [29].

Крім того, зауважимо, що Кабінет Міністрів доповнив Положення про єдину державну систему цивільного захисту новим пунктом, який визначає додаткові завдання у відбудовний період у країні. До таких завдань віднесено:

- проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій;
- ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження;
- вжиття заходів із метою відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення;
- визначення населених пунктів та районів, котрі потребують гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій;
- залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги [30].

У Верховній Раді України 5 травня 2022 р. було зареєстровано законопроект № 7353 “Про виплату одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров’ю, завдану спричиненими військовою агресією проти України пораненням або загибеллю під час проходження публічної служби, виконання обов’язків на об’єктах критичної інфраструктури та здійснення професійної журналістської діяльності”. Він визначає правові й організаційні засади призначення та виплати одноразової грошової допомоги за шкоду життю і здоров’ю окремих категорій працівників, завдану спричиненими збройною агресією проти України пораненням або загибеллю під час виконання посадових (службових) обов’язків. У пояснювальній записці пропонується:

- законодавчо визначити гарантію виплати одноразової допомоги, випадки її виплати, обставини, за яких вона можлива;
- покласти вимогу з відшкодування здійснених коштом державного бюджету виплат на державу-агресора – рф відповідно до міжнародного права;
- встановити, що порядок призначення й виплати одноразової грошової допомоги визначається Кабінетом Міністрів України;
- визначити коло осіб, на котрих поширюється дія закону;
- передбачити ретроактивну норму щодо застосування закону з дня оголошення воєнного стану, а саме з 24 лютого 2022 р.

У разі прийняття цей Закон набере чинності з дня, наступного за днем його опублікування, і застосовуватиметься у період із 24 лютого 2022 р. [31].

У процесі підготовки плану відновлення та модернізації країни його розробники вийшли на фінальну стадію, акумулюючи дані про потреби областей у розрізі всіх типів населених пунктів. Щодо відбудови критичної інфраструктури в деокупованих районах, то Уряд 13 вересня 2022 р. схвалив виділення з резервного фонду 400 млн грн для Харківської обласної військової адміністрації, які будуть спрямовані на ліквідацію наслідків бойових дій та відновлення інфраструктури населених пунктів області. Кабінет Міністрів України також дозволив створювати координаційні робочі групи з усунення наслідків руйнувань та відбудови об’єктів життєзабезпечення, зруйнованих унаслідок російської агресії [32].

На деокупованій Херсонщині теж триває відновлення критичної та соціальної інфраструктури. Відкриваються відділення держбанків та Укрпошти, завдяки яким мешканці визволених населених пунктів отримують пенсії, соціальні виплати й допомогу від міжнародних донорів [33].

У нинішній ситуації, коли атаками агресора завдано величезну шкоду критичній інфраструктурі України, на нашу думку, найбільш нагальним питанням протягом тривалого періоду буде наявність джерел ресурсного забезпечення для ліквідації наслідків агресії. До джерел, що найефективніше працюють із перших днів вторгнення, належить міжнародна фінансова та технічна допомога. До інших – потенційно великих джерел – конфісковані російські активи.

Кабінет Міністрів України затвердив Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на відновлення об'єктів критичної інфраструктури в межах спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту "Розвиток міської інфраструктури – 2". Проект відповідної постанови Уряду передбачає розподіл понад 1,66 млрд грн субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам [34].

Також Уряд розподілив субвенцію з державного бюджету місцевим на реалізацію проектів у межах Програми з відновлення України згідно з Фінансовою угодою між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). Ідеться про 340 млн євро, котрі будуть спрямовані на відновлення соціальної та критичної інфраструктури в 10 областях. У рамках Програми планується реалізувати 83 проекти з відновлення й будівництва інфраструктурних об'єктів, які забезпечують повноцінне життя в громадах на деокупованих територіях Житомирської, Київської, Сумської та Чернігівської областей, а також у Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Одеській, Полтавській та Черкаській областях, що є опорними. Кошти субвенції у першому відборі, зокрема, надійдуть на відбудову шкіл, дитячих садочків, лікарень, центрів надання адміністративних послуг, об'єктів тепло-, водопостачання й водовідведення. Відновлення має здійснюватися з урахуванням вимог безбар'єрності та енергоефективності.

Загалом на участь у першому відборі від органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади/виконавчих органів сільських, селищних, міських рад територіальних громад надійшло 1003 проекти. На першому засіданні Експертної робочої групи з питань ініціювання, підготовки, супроводження та реалізації спільних з ЄІБ проектів у рамках Програми з відновлення України було рекомендовано внести до переліку 83 проекти на суму за рахунок коштів субвенції близько 4,7 млрд грн, а саме: Житомирська область – 6 проектів, Київська область – 30, Сумська область – 2, Чернігівська область – 3, Вінницька область – 8, Дніпропетровська область – 8, Кіровоградська область – 3, Одеська область – 11, Полтавська область – 11, Черкаська область – 1 проект.

Зауважимо, що Програма з відновлення України є продовженням Надзвичайної кредитної програми для відновлення в Україні, підписаної у 2014 р., про залучення 200 млн євро, котра була першою експериментальною програмою поєднання кредиту для України та безповоротного надання коштів для місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування [35].

Утім, акцентуємо увагу, що раніше Уряд затвердив Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження, внесення змін, складу та змісту програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини). Затвердження зазначеного порядку має на меті допомогти областям і громадам розробляти програми комплексного відновлення їхніх територій. Такі програми охоплюватимуть заходи для відновлення території області, громади чи її частини, які постраждали внаслідок

російської збройної агресії. Зокрема, це соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні питання, питання містобудування тощо. Положення програм комплексного відновлення територій мають сприяти впровадженню таких сучасних підходів, як людиноцентризм, раціональне просторове планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць, стала міська мобільність, інклюзивність, енергоефективність і екологічність. Також вони повинні відповідати Цілям сталого розвитку України до 2030 р. [36].

Наразі Уряд вивчає конкретні потреби регіонів для проходження зимового періоду. Плани відновлення й відбудови, специфічні для кожної сфери, розробляються на основі нагальних пріоритетів та є підґрунтям для подальшої програми дій.

Світовий банк і Європейська комісія підтвердили свою незмінну підтримку Уряду України. Зважаючи на те, що війна триває, у майбутньому необхідно буде здійснювати подальші оцінки руйнувань, збитків та потреб на відбудову/відновлення в нашій державі [37]. Варто наголосити на тому аспекті, що Президент України підписав ухвалений парламентом законопроект № 8027 про внесення змін до Закону “Про Державний бюджет України на 2022 рік” щодо створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії, яким, серед іншого, пропонується витратити активи примусово вилучених російських компаній на відновлення електропостачання й освітлення. Фонд буде наповнюватися їхніми конфіскованими фінансовими ресурсами в Україні, а також коштами, котрі будуть отримані від продажу примусово вилученого майна юридичних осіб рф. Кабінет Міністрів розробить і затвердить відповідний порядок реалізації вилучених активів. Передбачається, що кошти фонду, серед іншого, розподілятимуться за погодженням із Комітетом Верховної Ради з питань бюджету на відновлення електро-, а також газопостачання.

Пропонується всі кошти від націоналізації російських активів спрямувати до спеціального фонду і далі використовувати за погодженням із Комітетом Верховної Ради України за напрямками: зведення громадських будівель; реконструкція, капітальний ремонт об'єктів критичної інфраструктури; реконструкція, капітальний ремонт будівель для забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, котрі втратили його внаслідок російської збройної агресії; розроблення проектної (проектно-кошторисної) документації для об'єктів, зруйнованих унаслідок агресії; придбання житлових приміщень для громадян України, відповідні об'єкти нерухомого майна, об'єкти будівництва яких знищено внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених агресією; закупівля комп'ютерного та мультимедійного обладнання (яке було знищено, пошкоджено або викрадено) для закладів освіти, розташованих на територіях, що постраждали внаслідок агресії; відновлення електропостачання, освітлення та газопостачання. Прогнозується, що ухвалення Закону сприятиме створенню згаданого фонду, за рахунок джерел якого здійснюватиметься

фінансове забезпечення першочергових заходів із відновлення критичної інфраструктури, котра постраждала через бойові дії [38].

Зосередимо увагу на проблемних аспектах у контексті захисту об'єктів критичної інфраструктури України, що на сьогодні є магістральним феноменом. Під час дії воєнного стану важливо забезпечити належний фінансовий захист цих об'єктів, для чого розробити відповідні положення в розрізі доступу до інформаційних баз. Ця сфера потребує продовження досліджень, адже обмежена аналітичними інструментами для кількісної оцінки умовних зобов'язань (у контексті цього положення може бути рекомендовано оприлюднювати інформацію щодо фінансування захисту критичної інфраструктури, якщо це не заборонено національним законодавством та не є закритою секретною інформацією на рівні служб/міністерств безпеки, правоохоронних органів).

Верховна Рада ухвалила у повторному другому читанні та в цілому проєкт Закону “Про внесення змін до деяких законів України щодо формування та реалізації державної політики сфері захисту критичної інфраструктури” № 7607 від 28.07.2022 [39]. Його розроблено з метою належного забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері критичної інфраструктури та спрямовано на створення сприятливих умов для виконання функцій уповноваженого органу з питань захисту критичної інфраструктури – Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Акцентовано увагу, що під час дії воєнного стану, а також протягом 12 місяців після його припинення чи скасування повноваження уповноваженого органу у сфері захисту критичної інфраструктури, передбачені Законом України “Про критичну інфраструктуру”, здійснюються Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Водночас Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України наразі:

- формує та реалізує державну політику щодо захисту в кіберпросторі державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога стосовно захисту якої встановлена законом, кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, здійснення державного контролю в цих сферах;
- реалізує державну політику щодо захисту критичної технологічної інформації, кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, здійснення державного контролю в цих сферах;
- виконує інші завдання, передбачені законодавством у сфері забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту.

Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Регламенту обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури” передбачає механізм інформаційної взаємодії між суб'єктами згаданої системи з метою забезпечення її захисту та стійкості. Зокрема, унормовано, що інформаційна взаємодія відбувається шляхом послідовного обміну інформацією між суб'єктами, котрий здійснюється відповідальними особами, визначеними ними, з використанням засобів

електронних комунікацій, національної системи конфіденційного зв'язку, спеціального зв'язку, шифрувального зв'язку та інформаційно-комунікаційних систем [40].

Крім того, Кабінет Міністрів України прийняв постанову “Деякі питання подання інформації у сфері захисту критичної інфраструктури”, котрою затверджено форму річного звіту про виконання секторальним органом повноважень, визначених Законом України “Про критичну інфраструктуру”, та форму річного звіту про виконання оператором критичної інфраструктури повноважень, передбачених цим Законом [41].

Так, реєстр об'єктів критичної інфраструктури (п. 18 ст. 1 Закону України “Про критичну інфраструктуру” [42]) – автоматизована система, що містить перелік найважливішої для життєдіяльності суспільства та держави критичної інфраструктури, стосовно якої встановлюються особливі вимоги із забезпечення її безпеки і стійкості й проводиться моніторинг їх дотримання; її завданням є збирання, узагальнення, попередній аналіз даних щодо об'єктів критичної інфраструктури та пропозицій про включення таких об'єктів до реєстру в межах визначених секторів, котрі здійснюються секторальними органами у сфері захисту критичної інфраструктури (ст. 11 Закону). Інформація про об'єкти критичної інфраструктури, що міститься в Реєстрі, є відкритою, загальнодоступною та безоплатною, крім відомостей з обмеженим доступом. У ст. 19 Закону “Секторальні органи у сфері захисту критичної інфраструктури” йдеться про підготовку щорічного звіту із забезпечення захисту критичної інфраструктури у відповідному секторі [42].

Підкреслимо, що уніфікований реєстр об'єктів критичної інфраструктури може бути побудований за принципом бази IFIs projects (портал реєстру проектів міжнародних фінансових організацій – офіційний державний портал із реєстром проектів соціального і економічного розвитку України, які реалізуються із залученням їхніх коштів) [43].

У контексті розроблення й запровадження законодавчого та нормативно-правового регулювання процедур щодо відшкодування завданої Україні шкоди Міністерство юстиції у 2023 р. має фіналізувати міжнародний договір про репарації і створити реєстр завданих повномасштабною російською агресією збитків. Документ міститиме критерії заявників на компенсацію та визначить механізм виплат. Очікується, що до договору приєднаються всі країни G7, оскільки саме в них зосереджено найбільшу кількість заморожених активів. Після підписання договору його мають ратифікувати всі країни-учасниці. Для цього доведеться вносити зміни до законодавства. Поки такий крок уже зробила Канада, законодавчі ініціативи висунені в Конгресі США. Окрему директиву готує ЄС [44].

Реєстр збитків, який формує Міністерство юстиції разом із європейськими партнерами, міститиме дані про завдані РФ збитки: українським громадянам (зокрема злочини сексуального характеру), бізнесу, інфраструктурі країни, екології, муніципалітетам та державі загалом.

Процес збирання інформації про збитки вже розпочато українським Урядом на базі порталу “Дія”. Наразі Міністерство юстиції веде переговори з Міністерством цифрової трансформації, аби цю інформацію було оперативно передано до міжнародного реєстру після його створення. Тому наразі громадяни, бізнес і муніципалітети мусять збирати доказову базу, фіксувати її та документувати руйнування. Саме на підставі цих даних виплачуватиметься компенсація.

Такий підхід став можливим, оскільки Генеральна Асамблея ООН ухвалила Резолюцію про стягнення з країни-агресора репарацій на користь України. Резолюція визнає необхідність створення за участю нашої держави міжнародного механізму репарацій для відшкодування збитків та рекомендує створити міжнародний реєстр збитків для документування вимог та доказів про збитки постраждалих від агресії осіб. Країну-агресора на міжнародному рівні зобов'язали сплатити репарації, що створює правові засади для використання з цією метою її заморожених активів. Україна зі свого боку має вирішити питання збору, документування та оцінювання розмірів збитків. Це дасть змогу з'ясувати суму коштів, потрібну на “компенсаційне відновлення” [45].

Також на сьогодні для нашої держави є актуальним ініціювання створення Глобальної платформи для формування міжнародних методик оцінювання збитків довік від воєнних дій. Наразі Україна розробила методики для обрахунку збитків навколишньому середовищу внаслідок війни. Серед іншого заплановано створення державної агенції з управління національними парками. Вона стане майданчиком для діалогу з країнами ЄС у питаннях відновлення природоохоронних територій [46].

Варто згадати, крім того, розроблення Міністерством економіки України спільно з Фондом державного майна проекту методики визначення збитків, завданих підприємствам унаслідок російської агресії. Документ призначений для розрахунку суб'єктами господарювання розміру реальних збитків їхньому майну. Йдеться про нерухоме та рухоме майно, об'єкти незавершеного будівництва, транспортні засоби, товарно-матеріальні запаси тощо, знищені або пошкоджені внаслідок бойових дій; упущену вигоду, яку підприємство втратило через неможливість продовження діяльності; обсяг витрат, необхідних для відновлення майна й майнових прав, котрі зазнали руйнівного впливу [47].

Водночас в Україні досі немає закону, котрий визначав би, як саме і в якому розмірі надаватимуть відшкодування за пошкоджене й зруйноване житло громадянам, хоча законопроект “Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації” № 7198 від 24.03.2022 [48] ухвалено Верховною Радою України за основу в першому читанні 1 квітня 2022 р. Прийняття Закону забезпечить: отримання громадянами України компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією,

а також об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків, управителів багатоквартирних будинків, житлово-будівельних кооперативів, які здійснюють утримання відповідних будинків, – на відновлення спільного майна багатоквартирного будинку; створення передумов для зростання обсягів будівництва житла, що сприятиме поживавленню будівельного ринку та суміжних ринків, пов'язаних із виробництвом та обігом будівельних матеріалів; формування передумов для збільшення кількості робочих місць як у будівельній, так і в супутніх галузях економіки; відновлення житлової інфраструктури територіальних громад.

Висновки. На наш погляд, у середньостроковій перспективі здатність України ефективно функціонувати в рамках міжнародного фінансового співробітництва та виконувати відповідні зобов'язання, а також забезпечити швидке повоєнне відновлення економічного, інфраструктурного, гуманітарного потенціалу може бути гарантована лише за допомогою співпраці з міжнародними партнерами.

До відновлення втраченого, зруйнованого виробничого й експортного потенціалу України, що очевидно триватиме доволі довгий період, навіть за умови завершення бойових дій і відновлення суверенітету на окупованих територіях, важливо забезпечити й зберегти скоординовану ефективну безперервну, диверсифіковану міжнародну та іншу ресурсну підтримку для захисту насамперед критичної інфраструктури, а також реалізації всього комплексу заходів повоєнної відбудови.

Ключовим фокусом для нової української економіки стануть економічна свобода та створення кращих умов для ведення бізнесу, залучення інвестицій, диджиталізація. Така ситуація потребуватиме, у т. ч., законодавчого врегулювання з метою забезпечення належного, ефективного, цільового, підконтрольного використання залучених за вдосконаленими механізмами фінансових ресурсів.

Посилення захисту критичної інфраструктури наразі має стати однією зі складових базису, котрий забезпечить розбудову прозорого державного управління, що сприятиме подоланню викликів і загроз, які постали перед Україною, довгостроковому зростанню економіки, економічній безпеці загалом, а також уможливить інтеграцію в європейський економічний простір.

Список використаних джерел

1. Єфименко Т. І., Іванов Ю. Б., Карпова В. В. Податкові пільги в умовах воєнного стану: управління комплаєнс-ризиком. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 7–26. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.007>.
2. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027>.
3. Кудряшов В. П. Фінансування інфраструктури в період подолання наслідків війни. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 46–66. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.046>.
4. Бортніков Г. П., Любіч О. О., Гладких Д. М. Державні банки в умовах воєнного стану: ключові проблеми та заходи реагування. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 67–91. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.067>.

5. Клименко К. В., Савостьяненко М. В. Співробітництво України з міжнародними фінансовими партнерами в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 43–60. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.05.043>.

6. Шелудько Н. М., Шишков С. Є. Національний банк України в умовах воєнного стану: ефективність дій на ринках капіталу. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 61–85. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.05.061>.

7. Даниленко А. І., Венгер В. В. Розвиток реального сектору економіки України у повоєнному відновленні. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 7–32. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.007>.

8. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33–53. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.033>.

9. Балакін Р. А. Державне регулювання критичної інфраструктури в Україні в період воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 70–94. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.07.070>.

10. Луніна І. О. Потенціал публічних фінансів для забезпечення видатків воєнного періоду та поствоєнного відновлення України. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 7–26. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.007>.

11. Радіонов Ю. Д. Державні фінанси в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 27–51. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.027>.

12. Наслідки повномасштабної воєнної агресії РФ для української промисловості / Л. В. Дейнеко, О. М. Кушніренко, О. О. Ципліцька, Н. Г. Гахович. *Економіка України*. 2022. № 5. С. 3–25. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.003>.

13. Геєць В. М., Близнюк В. В., Никифорок О. І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3–22. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>.

14. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

15. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 / KSE Institute. 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf.

16. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, складає понад \$127 млрд – звіт KSE Institute станом на вересень 2022 року / Kyiv School of Economics. 2022. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-skladaye-ponad-127-mlrd-zvit-kse-institute-standom-na-veresen-2022-roku/>.

17. Оцінка збитків / KSE Institute. URL: <https://damaged.in.ua/damage-assessment>.

18. Методологія / KSE Institute. URL: <https://damaged.in.ua/damage-assessment>.

19. Гордієнко О. \$350 млрд на відновлення України. 10 головних напрямків, на які потрібно найбільше грошей. *Forbes*. 2022. 22 верес. URL: <https://forbes.ua/money/top-10-napryamkiv-za-obsyagami-investitsiy-u-vidnovlennya-uryad-ukraini-spilno-zi-svitovim-bankom-ta-evrokomisiiyu-predstavili-sviy-plan-09092022-8247>.

20. Shatal A. Critical to 'front-load' aid to Ukraine as costs rise – IMF's Georgieva. *REUTERS*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/markets/imfs-georgieva-sees-rising-cost-keep-ukraines-economy-going-2022-12-01/>.

21. Світовий банк назвав мінімальну суму, потрібну для відновлення України. *DSNews.UA*. 2022. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/world/svitoviy-bank-nazvav-minimalnu-sumu-potribnu-dlya-vidnovlennya-ukrajini-04122022-470454>.

22. Україна стане взірцем відбудови – Президент звернувся до Генеральної асамблеї Міжнародного бюро виставок щодо проведення Експо-2030 в Одесі / Офіційне інтернет-представництво Президента України. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stane-vzircem-vidbudovi-prezident-zvernuvsya-do-gen-79513>.

23. Зубик С., Зимовець В. Кошти для післявоєнної відбудови: ілюзія грошового дощу. *Вокс Україна*. 2022. URL: <https://voxukraine.org/koshty-dlya-pislyavoeyennoyi-vidbudovy-ilyuziya-groshovogo-doshhu/>.

24. Роз'яснення порядку використання коштів з рахунка “Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури” / USAID. 2022. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1117/%D0%A4%D0%BE%D0%BD%D0%B4_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf.

25. Деякі питання фінансування робіт з відновлення зруйнованого майна та інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2022 № 879. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deiaki-pytannia-finansuvannia-robit-z-a879>.

26. Про затвердження складу Міжвідомчої комісії з розгляду звернень та підготовки пропозицій щодо розподілу коштів Фонду відновлення зруйнованого майна та інфраструктури за об'єктами, що підлягають відновленню : постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 № 1190. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-skladu-mizhvidomchoi-komisii-z-rozghliadu-zvernen-ta-pidhotovky-propozytisy-s1190-141022>.

27. Василь Лозинський: Майже 1,5 млрд грн виділено з резервного фонду Держбюджету на відновлення критичної інфраструктури громад / Урядовий портал. 2022. 23 трав. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vasil-lozinskij-majzhe-15-mlrd-grn-vidileno-z-rezervnogo-fondu-derzhbyudzhetu-na-vidnovlennya-kritichnoyi-infrastrukturi-gromad>.

28. Карлюк Д. Шмигаль розповів про три етапи відновлення України. *Главком*. 2022. 29 трав. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/shmigal-rozpoviv-pro-tri-etapi-vidnovlennya-ukrajini-849190.html>.

29. Які об'єкти на Сумщині відновлюватимуться за урядові 250 мільйонів гривень / Сумська обласна військова адміністрація. 2022. 26 трав. URL: <http://sm.gov.ua/uk/arkhiv1/28981-yaki-obyekty-na-sumshchyni-vidnovlyuvatymutsya-za-uryadovi-250-milyoniv-hryven.html>.

30. Уряд розширив перелік завдань системи цивільного захисту в Україні у відбудовний період / Урядовий портал. 2022. 7 трав. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-rozshiriv-perelik-zavdan-sistemi-civilnogo-zahistu-v-ukrayini-u-vidbudovnij-period>.

31. Проект Закону про виплату одноразової грошової допомоги за шкоду життю та здоров'ю, завдану спричиненими військовою агресією проти України пораненням або загибеллю під час проходження публічної служби, виконання обов'язків на об'єктах критичної інфраструктури та здійснення професійної журналістської діяльності № 7353 від 05.05.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39566>.

32. Уряд виділив 400 млн грн на відновлення пошкодженої інфраструктури Харківської області / Урядовий портал. 2022. 13 верес. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vydilyv-400-mln-hrn-na-vidnovlennia-poshkodzhenoi-infrastruktury-kharkivskoi-oblasti>.

33. На деокупованій Херсонщині триває відновлення критичної та соціальної інфраструктури / Урядовий портал. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/na-deokupovaniikhersonshchyni-tryvaie-vidnovlennia-krytychnoi-ta-sotsialnoi-infrastruktury>.

34. Уряд затвердив Порядок та умови надання субвенції з держбюджету місцевим бюджетам на відновлення об'єктів критичної інфраструктури / Урядовий портал. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-poryadok-ta-umovi-nadannya-subvenciyi-z-derzhbyudzhetu-miscevim-byudzheta-m-na-vidnovlennya-obyektiv-kritichnoyi-infras-trukturi>.

35. “Програма з відновлення України”: Уряд розподілив субвенцію на реалізацію 83 проектів у 10 областях / Міністерство розвитку громад та територій України. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/programa-z-vidnovlennya-ukrayiny-uryad-rozpodilyv-subvenciyu-na-realizaciyu-83-proyektiv-u-10-oblastyah/>.

36. Уряд затвердив Порядок розроблення програм комплексного відновлення територій / Міністерство розвитку громад та територій України. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/uryad-zatverdyyv-poryadok-rozroblennya-program-kompleksnogo-vidnovlennya-terytorij/>.

37. Олексій Чернишов: За незалежними даними звіту Світового банку, Єврокомісії та Уряду – Україні необхідно \$349 млрд для відбудови та відновлення / Міністерство розвитку громад та територій України. 2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/oleksij-chernyshov-za-nezalezhnymy-danyumy-zvitu-svitovogo-banku-yevrokomisiyi-ta-uryadu-ukrayini-neobhidno-349-mlrd-dlya-vidbudovy-ta-vidnovlennya/>.

38. Проект Закону про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2022 рік” щодо створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії № 8027 від 13.09.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40445>.

39. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо формування та реалізації державної політики сфері захисту критичної інфраструктури № 7607 від 28.07.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7607&conv=9>.

40. Про затвердження Регламенту обміну інформацією між суб'єктами національної системи захисту критичної інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2022-%D0%BF#Text>.

41. Деякі питання подання інформації у сфері захисту критичної інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 № 1175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2022-%D0%BF#Text>.

42. Про критичну інфраструктуру : закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.

43. IFIs projects, портал реєстру проектів МФО. URL: <https://proifi.gov.ua/?p=index>.

44. Крицька І. Мін'юст у 2023 році планує фіналізувати договір про репарації та створити міжнародний реєстр збитків (оновлено). *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/minyust-u-2023-rotsi-mae-finalizuvati-mizhnarodniy-dogovir-shchodo-reparatsiy-ta-stvoriti-reestr-zbitkiv-16112022-9822>.

45. *Извошкіова А.* Генасамблея ООН ухвалила проект резолюції щодо компенсації Україні збитків від війни. *Суспільне. Новини*. 2022. URL: <https://suspilne.media/316742-genasamblea-oon-uhvalila-proekt-rezolucii-sodo-kompensacii-ukraini-zbitkiv-vid-vijni/>.

46. Україна ініціюватиме створення Глобальної Платформи для розробки міжнародних методик оцінки збитків довікллю від військових дій / Урядовий портал. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-initsiiuvatyme-stvorennia-hlobalnoi-platfomu-dlia-rozrobky-mizhnarodnykh-metodyk-otsinky-zbytkiv-dovkilliu-vid-viiskovykh-dii>.

47. Розроблено проект методики оцінки збитків за зруйноване майно підприємств / Міністерство економіки України. 2022. 8 серп. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1ff5f6f9-ed06-49e8-ac6f-8800799f4852&title=RozroblenoProektMetodikiOtsinkiZbitkivZaZruinovaneMainoPidprimstv>.

48. Проект Закону про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації № 7198 від 24.03.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283>.

References

1. Iefymenko, T., Ivanov, Yu., & Karpova, V. (2022). Tax incentives under martial law: compliance-risk management. *Finance of Ukraine*, 4, 7–26. DOI: 10.33763/finukr2022.04.007 [in Ukrainian].

2. Bohdan, T. (2022). Public debt and loans during the war and methods of their post-war adjustment. *Finance of Ukraine*, 4, 27–45. DOI: 10.33763/finukr2022.04.027 [in Ukrainian].

3. Kudrjashov, V. (2022). Infrastructure financing in the course of overcoming wartime consequences. *Finance of Ukraine*, 4, 46–66. DOI: 10.33763/finukr2022.04.046 [in Ukrainian].
4. Bortnikov, G., Lyubich, O., & Hladkyh, D. (2022). State banks during wartime: key issues and response measures. *Finance of Ukraine*, 4, 67–91. DOI: 10.33763/finukr2022.04.067 [in Ukrainian].
5. Klymenko, K., & Savostianenko, M. (2022). Cooperation of Ukraine with international financial partners in martial law. *Finance of Ukraine*, 5, 43–60. DOI: 10.33763/finukr2022.05.043 [in Ukrainian].
6. Sheludko, N., & Shishkov, S. (2022). The National Bank of Ukraine under the conditions of martial law: the efficiency of actions on the capital markets. *Finance of Ukraine*, 5, 61–85. DOI: 10.33763/finukr2022.05.061 [in Ukrainian].
7. Danylenko, A., & Venger, V. (2022). Development of real sector of Ukrainian economy in the framework of the post-war recovery. *Finance of Ukraine*, 6, 7–32. DOI: 10.33763/finukr2022.06.007 [in Ukrainian].
8. Krysovaty, A., & Valihura, V. (2022). Tax legislation of Ukraine under the conditions of martial law. *Finance of Ukraine*, 6, 33–53. DOI: 10.33763/finukr2022.06.033 [in Ukrainian].
9. Balakin, R. (2022). State regulation of critical infrastructure in Ukraine during martial law. *Finance of Ukraine*, 7, 70–94. DOI: 10.33763/finukr2022.07.070 [in Ukrainian].
10. Lunina, I. (2022). Public finance capacity to secure expenditures during the war period and the post-war recovery of Ukraine. *Finance of Ukraine*, 8, 7–26. DOI: 10.33763/finukr2022.08.007 [in Ukrainian].
11. Radionov, Yu. (2022). Public finances under martial law. *Finance of Ukraine*, 8, 27–51. DOI: 10.33763/finukr2022.08.027 [in Ukrainian].
12. Deineko, L., Kushnirenko, O., Tsyplitska, O., & Gakhovych, N. (2022). Consequences of full-scale military aggression of the Russian federation for Ukrainian industry. *Economy of Ukraine*, 5, 3–25. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.05.003> [in Ukrainian].
13. Heyets, V., Blyzniuk, V., & Nykyforuk, O. (2022). Topical aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 6, 3–22. DOI: 10.15407/economyukr.2022.06.003 [in Ukrainian].
14. President of Ukraine. (2022). *On introducing martial law in Ukraine* (Decree No. 64/2022, February 24). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
15. KSE Institute. (2022). *Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of September 1, 2022*. Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf [in Ukrainian].
16. Kyiv School of Economics. (2022). *The total amount of damage caused to the infrastructure of Ukraine is more than \$127 billion - KSE Institute report as of September 2022*. Retrieved from <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-skladaye-ponad-127-mlrd-zvit-kse-institute-stanom-na-veresen-2022-roku/> [in Ukrainian].
17. KSE Institute. (2022). *Damage assessment*. Retrieved from Institute <https://damaged.in.ua/damage-assessment> [in Ukrainian].
18. KSE Institute. (2022). *Methodology*. Retrieved from <https://damaged.in.ua/damage-assessment> [in Ukrainian].
19. Hordiienko, O. (2022, September 22). \$350 billion for the restoration of Ukraine. 10 main areas that need the most money. *Forbes*. Retrieved from <https://forbes.ua/money/top-10-napryamkiv-za-obsyagami-investitsiy-u-vidnovlennya-uryad-ukraini-spilno-zi-svitovim-bankom-ta-evrokomisieyu-predstavili-sviy-plan-09092022-8247> [in Ukrainian].
20. Shatal, A. (2022). Critical to 'front-load' aid to Ukraine as costs rise – IMF's Georgieva. *REUTERS*. Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/imfs-georgieva-sees-rising-cost-keep-ukraines-economy-going-2022-12-01/>.

21. DSNews.UA. (2022). *The World Bank named the minimum amount needed to restore Ukraine*. Retrieved from <https://www.dsnews.ua/ukr/world/svitoviy-bank-nazvav-minimalnu-sumu-potribnu-dlya-vidnovlennya-ukrajini-04122022-470454> [in Ukrainian].

22. Official online representation of the President of Ukraine. (2022). *Ukraine will become a model of reconstruction - the President addressed the General Assembly of the International Bureau of Exhibitions regarding the holding of Expo 2030 in Odesa*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-stane-vzircem-vidbudovi-prezident-zvernuvsya-do-gen-79513> [in Ukrainian].

23. Zubyk, S., & Zymovets, V. (2022). *Funds for post-war reconstruction: the illusion of cash rain*. *Vox Ukraine*. Retrieved from <https://voxukraine.org/koshty-dlya-pislyavoyennoyi-vidbudovy-ilyuziya-groshovogo-doshhu/> [in Ukrainian].

24. USAID. (2022). *Clarification of the procedure for using funds from the "Fund for Restoration of Destroyed Property and Infrastructure" account*. Retrieved from https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/1117/%D0%A4%D0%BE%D0%BD%D0%B4_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf [in Ukrainian].

25. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *Some issues of financing works to restore destroyed property and infrastructure* (Decree No. 879, July 29). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-finansuvannia-robot-z-a879> [in Ukrainian].

26. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *On the approval of the composition of the Interdepartmental Commission for reviewing applications and preparing proposals for the distribution of funds of the Fund for the Restoration of Destroyed Property and Infrastructure by objects to be restored* (Decree No. 1190, October 14). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-skladu-mizhvidomchoi-komisii-z-rozghliadu-zvernen-ta-pidhotovky-propozytsiy-s1190-141022> [in Ukrainian].

27. Government Portal. (2022, May 23). *Vasyl Lozynskiy: Almost UAH 1.5 billion has been allocated from the reserve fund of the State Budget for the restoration of critical community infrastructure*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/vasil-lozinskij-majzhe-15-mlrd-grn-vidileno-z-rezervnogo-fondu-derzhbyudzhetu-na-vidnovlennya-kritichnoyi-infrastrukturi-gromad> [in Ukrainian].

28. Karpliuk, D. (2022, May 29). *Shmyhal talked about the three stages of the recovery of Ukraine*. *Hlavkom*. Retrieved from <https://glavcom.ua/economics/finances/shmigal-rozpoviv-pro-tri-etapi-vidnovlennya-ukrajini-849190.html> [in Ukrainian].

29. Sumy Oblast Military Administration. (2022, May 26). *Which facilities in Sumy Oblast will be restored with the Government's 250 million hryvnias*. Retrieved from <http://sm.gov.ua/uk/arkhiv1/28981-yaki-obyekty-na-sumshchyni-vidnovlyuvatymutsya-z-uryadovi-250-milyoniv-hryven.html> [in Ukrainian].

30. Government Portal. (2022, May 7). *The Government expanded the list of tasks of the civil defense system in Ukraine during the reconstruction period*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-rozshiriv-perelik-zavdan-sistemi-civilnogo-zahistu-v-ukrayini-u-vidbudovnij-period> [in Ukrainian].

31. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On the payment of a one-time cash benefit for damage to life and health caused by injury or death caused by military aggression against Ukraine during public service, performance of duties at critical infrastructure facilities and professional journalistic activities* (Draft Law No. 7353, May 5). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39566> [in Ukrainian].

32. Government Portal. (2022, September 13). *The Government allocated UAH 400 million for the restoration of the damaged infrastructure of the Kharkiv region*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-vydilyv-400-mln-hrn-na-vidnovlennia-poshkod-zhenoi-infrastruktury-kharkivskoi-oblasti> [in Ukrainian].

33. Government Portal. (2022). *Restoration of critical and social infrastructure continues in the de-occupied Kherson Region*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/na->

deokupovani-khersonshchyni-tryvaie-vidnovlennia-krytychnoi-ta-sotsialnoi-infrastruktury [in Ukrainian].

34. Government Portal. (2022). *The Government approved the Procedure and conditions for providing subventions from the state budget to local budgets for the restoration of critical infrastructure facilities*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-poryadok-ta-umovi-nadannya-sbvenciyi-z-derzhbyudzhetu-miscevim-byudzheta-na-vidnovlennya-obyektiv-kritichnoyi-infrastrukturi> [in Ukrainian].

35. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine. (2022). *“Program for the restoration of Ukraine”: The Government distributed subvention for the implementation of 83 projects in 10 regions*. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/press/news/programa-z-vidnovlennya-ukrayiny-uryad-rozpodilyv-sbvencziyu-na-realizacziyu-83-proyektiv-u-10-oblastyah/> [in Ukrainian].

36. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine. (2022). *The Government has approved the Procedure for developing programs for the comprehensive restoration of territories*. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/press/news/uryad-zatverdyy-poryadok-rozroblennya-program-kompleksnogo-vidnovlennya-terytorij/> [in Ukrainian].

37. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine. (2022). *Oleksii Chernyshov: According to independent data from the report of the World Bank, the European Commission and the Government, Ukraine needs \$349 billion for reconstruction and recovery*. Retrieved from <https://www.minregion.gov.ua/press/news/oleksij-chernyshov-zanezalezhnymy-danymy-zvitu-svitovogo-banku-yevrokomisiyi-ta-uryadu-ukrayini-neobhidno-349-mlrd-dlya-vidbudovy-ta-vidnovlennya/> [in Ukrainian].

38. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On the introduction of amendments to the Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2022” regarding the creation of a fund for liquidation of the consequences of armed aggression* (Draft Law No. 8027, September 13). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40445> [in Ukrainian].

39. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On amendments to some laws of Ukraine regarding the formation and implementation of state policy in the field of critical infrastructure protection* (Draft Law No. 7607, July 28). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=7607&conv=9> [in Ukrainian].

40. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *On the approval of the Regulation on the exchange of information between subjects of the national critical infrastructure protection system* (Decree No. 1174, October 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

41. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). *Some issues of information submission in the field of critical infrastructure protection* (Decree No. 1175, October 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

42. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *About critical infrastructure* (Act No. 1882-IX, November 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> [in Ukrainian].

43. IFIs projects, portal of the register of IFIs projects. (2022). Retrieved from <https://profi.gov.ua/?p=index> [in Ukrainian].

44. Ktytska, I. (2022). In 2023, the Ministry of Justice plans to finalize the reparations agreement and create an international register of damages (updated). *Forbes*. Retrieved from <https://forbes.ua/money/minyust-u-2023-rotsi-mae-finalizuvati-mizhnarodniy-dogovir-shchodo-reparatsiy-ta-stvoriti-reestr-zbitkiv-16112022-9822> [in Ukrainian].

45. Izvoshchikova, A. (2022). The UN General Assembly adopted a draft resolution on compensating Ukraine for war losses. *Suspilne. News*. Retrieved from <https://suspilne.media/316742-genasamblea-oon-uhvalila-proekt-rezolucii-sodo-kompensacii-ukraini-zbitkiv-vid-vijni/> [in Ukrainian].

46. Government Portal. (2022). *Ukraine will initiate the creation of a Global Platform for the development of international methods for assessing environmental damage from military actions*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-initsiiuvatymestvorenna-hlobalnoi-platformy-dlia-rozrobky-mizhnarodnykh-metodyk-otsinky-zbytkiv-dovkilliu-vid-viiskovykh-dii> [in Ukrainian].

47. Ministry of Economy of Ukraine. (2022, August 8). *The project of the method of damage assessment for destroyed property of enterprises has been developed*. Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1ff5f6f9-ed06-49e8-ac6f-8800799f4852&title=RozroblenoProektMetodikiOtsinkiZbitkivZaZruinovaneMainoPidprimstv> [in Ukrainian].

48. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). *On compensation for damage and destruction of certain categories of real estate objects as a result of hostilities, acts of terrorism, sabotage caused by the military aggression of the Russian Federation* (Draft Law No. 7198, March 24). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283> [in Ukrainian].